

variables

Gènere i temps: en què inverteixen les hores les catalanes i els catalans?

vista prèvia >

L'estudi i l'anàlisi dels usos del temps a partir de la perspectiva de gènere, ens permet aproximar-nos a la vida quotidiana de les persones, copsar les desigualtats que s'hi produeixen i donar visibilitat a aquells treballs i activitats que sovint no tenen reconeixement ni estan valorades socialment, com serien les tasques no remunerades vinculades al treball domèstic i de cures, imprescindibles per sustentar la societat actual.

Mireia Duran

Consultora per l'Observatori iQ

info@iquotidiana.org

Silvia Carrillo

Consultora per l'Observatori iQ

info@iquotidiana.org

Gènere i temps: en què inverteixen les hores les catalanes i els catalans?

La sociologia clàssica i contemporània ha debatut a bastament sobre les diverses dimensions conceptuals del temps concloent que aquest és complex i pluridimensional. Malgrat la naturalització que s'ha fet d'aquest concepte, cal destacar-ne la dimensió social en tant que no sempre ha estat comprès de la mateixa manera. De fet, la concepció temporal actual sorgeix amb la industrialització i la necessitat d'organitzar la societat i els temps de treball.¹ Aquesta perspectiva parteix de la centralitat del treball de mercat i remunerat com a manera d'organitzar el temps i la vida quotidiana de les persones, entenent el treball domèstic i de cures i, en conseqüència, el temps que s'hi destina com a secundari o poc rellevant.

Cal destacar que aquesta manera d'organitzar la societat, element central del model d'estat del benestar, no és neutra al gènere. Algunes autores crítiques, com seria el cas

de Carole Pateman (1940),² han argumentat que el seu sorgiment, s'ha sustentat en un contracte social entre gèneres o en un contracte sexual —segons les pròpies paraules de l'autora—, el qual parteix de la divisió sexual del treball. És a dir, el model del *male breadwinner* [home guanyador de pa], on l'home que té presència al mercat laboral formal és pensat com el centre de la família i de les polítiques públiques, mentre que la dona té el seu paper fonamental lligat a l'àmbit privat i, en conseqüència, a la realització de les tasques domèstiques i de cures. Aquesta situació promou una posició desigual d'homes i dones en l'estructura social i, tot i els canvis produïts al llarg de les últimes dècades per la incorporació d'àmplies capes de dones —en particular de classe mitjana— al mercat laboral, l'imaginari col·lectiu segueix reforçant aquest model.

Partint d'aquesta visió, en aquest article s'ha estudiat el repartiment d'aquestes dues tipologies de treball —el treball remunerat i el treball domèstic i de cures— com a un factor

bàsic de benestar, ja que es relaciona directament amb l'estructura social i la posició que hi ocupen els individus.³ Vinculada amb aquesta noció també s'han fet una anàlisi dels usos del temps en relació amb el treball entenent que és un bon indicador de les desigualtats socials i de gènere.⁴

Diferències en els usos del temps per raó de gènere

L'Enquesta dels Usos del Temps, elaborada per l'Institut d'Estadística de Catalunya, —EUT, d'ara endavant— és el mecanisme més adequat per tal de mostrar, mitjançant el temps com a unitat de mesura, en què inverteixen les seves hores els catalans i les catalanes. Aquesta enquesta ha ajudat a visualitzar, reconèixer i mostrar les diferències i desigualtats entre homes i dones.⁵ Malauradament, l'última edició d'aquesta enquesta és del 2011, amb dades recollides entre l'any esmentat i l'anterior, per tant, és difícil conèixer l'existència de

3 MORENO, «Els usos dels temps a Catalunya».

4 MORENO, «Els usos dels temps a Catalunya».

5 LARRAÑAGA, «Contando tiempos y descifrando trabajos en época de crisis».

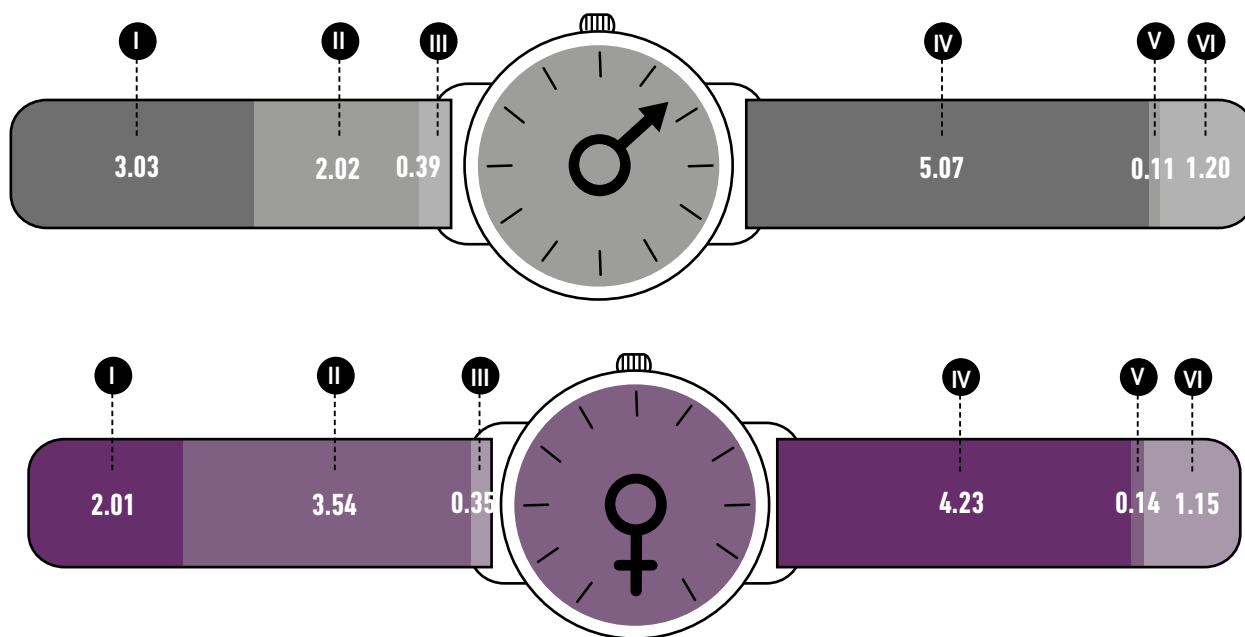
1 ELIAS, *Sobre el tiempo*.

2 PATEMAN, *El contrato sexual*.

Els homes dediquen una hora i dos minuts diaris més que les dones al treball remunerat; i les dones destinen una hora i 52 minuts més a activitats domèstiques i de cura

Gràfic 1

Activitats per sexe entre els 18 i 65 anys a Catalunya, 2010-2011 (mitjana diària en hores i minuts)

- I** treball remunerat
- II** treball no remunerat (llar i família)
- III** estudis
- IV** aficions, vida social
- V** treballs voluntaris
- VI** transport i altres

Font: Enquesta de l'ús del temps, Catalunya 2010-2011, Idescat, Disseny: Mònica Franciso

canvis al llarg dels últims anys. Cal destacar que aquest tipus de dades suporten millor el pas del temps que les enquestes sobre altres temàtiques més canviants. Al present article, s'utilitzen les dades referents al temps social del conjunt de la població de deu anys i més, i les activitats que realitzen en un dia mitjà.

El gràfic 1 mostra, a partir de dades de l'EUT del 2011, la mitjana en hores i minuts de les activitat diàries de la població en edat de treballar, amb independència de la relació amb l'ocupació. Aquestes dades reflecteixen com els catalans i les catalanes inverteixen el seu temps de manera diferent.

A dia d'avui, el treball de mercat és encara un espai majoritàriament masculí. La taxa d'activitat masculina és del 66,9% mentre que la femenina és del 56,9%

El temps pels treballs

En aquest sentit, si ens fixem en la dimensió del treball, els homes dediquen una hora i dos minuts diaris més que les dones al treball remunerat o treball de mercat. En contraposició, les dones destinen una hora i 52 minuts més diaris que ells a les activitats del treball domèstic i de cures.

Per aprofundir en el significat pràctic d'aquestes dades, primer s'ha de definir el que s'entén per treball de mercat i per treball domèstic i de cures. El treball de mercat es defineix com aquell tipus de treball que es realitza a canvi d'un salari, i a més, porta associats una sèrie de drets socials, com el dret a l'atur, el dret a una pensió o els drets laborals mentre es disposi de contracte laboral. El treball de mercat, tal com l'entendem avui, sorgeix del procés d'industrialització, on s'instaura la separació entre l'espai de treball de mercat —la fàbrica— de l'espai domèstic o de cura —la llar. És en aquest procés històric quan es produeix també la divisió social i sexual del treball. Aquesta organització social es basa en la construcció de l'imaginari col·lectiu de la «domesticitat», que s'ha intentat «naturalitzar» a través de diversos

mecanismes fins als nostres dies, però l'origen real d'aquesta divisió rau en el fet que la mà d'obra femenina suposava una competència directa a la masculina, al ser més barata i poder desenvolupar jornades més llargues.⁶

A dia d'avui, el treball de mercat és encara un espai majoritàriament masculí. Els principals indicadors sobre ocupació així ho demostren: la taxa d'activitat⁷ presenta diferències entre homes i dones, segons dades de l'Enquesta de Població Activa, d'Idescat, mentre la taxa d'activitat masculina es situa al 66,9%, la taxa d'activitat femenina és de 56,9% pel 2017. Cal destacar, però, les importants transformacions que s'han donat al llarg dels últims anys, ja que a Catalunya, la taxa d'activitat femenina ha passat del 30%, de 1978, al 57,6% de 2013, que és la xifra més alta fins l'actualitat.

6 BORDERÍAS, «Suponiendo ese trabajo lo hace la mujer: organización y la valoración de los tiempos de trabajo en la Barcelona de medianos del siglo XIX»; i NASH, «Identidad cultural de genero, discurso de la domesticidad y la definición del trabajo de las mujeres en la España del siglo XIX».

7 La taxa d'activitat és la proporció de població activa respecte la població total en edat de treballar —la població d'entre 16 i 65 anys. La població activa és la població que està en edat de treballar i declara estar en situació d'ocupació o cercant feina.

A més, les dones, en cas de ser contractades, acumulen unes pitjors condicions laborals. Compten amb una major proporció de contractes parcials —la parcialitat de les dones triplica la parcialitat masculina,⁸ i implica, a nivell conceptual, la justificació de l'assumpció de les tasques domèstiques i de cura per part d'elles— o pateixen la bretxa salarial, del 23,8% al 2015 a Catalunya.⁹

Tanmateix, cal entendre que no només el mercat laboral està masculinitzat, sinó que la identitat masculina sovint està estretament relacionada amb el paper dels homes al mercat de treball, mentre les dones construeixen la seva identitat entorn la maternitat i el paper que juguen en la família. Afortunadament cada vegada apareixen més referents d'imaginari diversos sobre el repartiment del treball,¹⁰ però la pressió social segueix exercint poder en aquesta direcció.

8 Idescat, Enquesta Població Activa.

9 Segons dades de l'INE, Enquesta Anual d'Estructura Salarial.

10 BARBETA-VIÑAS i CANO, «¿Hacia dun nuevo modelo de paternidad? Discursos sobre el proceso de implicación paterna en la España urbana».

El treball domèstic i de cura es defineix com totes aquelles activitats que tenen la finalitat de cuidar, o tots els processos de cobrir la gestió i el manteniment de la llar i els membres de la família

Pel que fa al treball domèstic i de cura, es defineix com totes aquelles activitats que tenen la finalitat de cuidar, o tots els processos de cobrir la gestió i el manteniment de la llar i els membres de la família. Les característiques principals d'aquest treball són que no es remunera, que el porten a terme les dones de manera majoritària, no està inscrit en la lògica mercantil i no està reconegut.¹¹ Hi ha tres tipus de tasques incloses en aquest tipus de treball: primerament, les «tasques d'infraestructura» que inclouen la neteja de la llar i entre d'altres, la preparació o compra d'aliments; en segon lloc, hi ha les «tasques de càrregues reproductores» com l'atenció a les criatures, a les persones grans o a les persones dependents; i finalment les «tasques d'organització» com l'administració dels ingressos de la llar o l'organització i la delegació de les tasques domèstiques.¹²

Tot i que, tal com mostren les dades extretes de l'EUT, hi ha una major participació de les dones en les tasques

domèstiques i de cura, bona part de les dones també participen del mercat de treball. De fet, aquesta realitat feminitzada va estar conceptualitzada per Laura Balbo (1933) com a «doble presència»,¹³ pel fet de compaginar les tasques remunerades amb les de cura i domèstiques. Aquest concepte que, a més, és compatible amb la idea de «carrega total del treball»,¹⁴ que té en compte el temps total dels dos tipus de treball. En aquest sentit, si sumem, per tant, el temps de treball remunerat i no remunerat, el resultat és que les dones, de mitjana, treballen 50 minuts més diaris que els homes. A més del temps que s'inverteix en aquestes activitats des d'una perspectiva qualitativa del temps, a través d'aquestes dades sobre el treball, és difícil poder percebre les especificitats del treball no remunerat, ja que sovint té una lògica sincrònica i un component de simultaneïtat, és a dir, es pot solapar amb d'altres activitats i, a més, no té el caràcter lineal, continuat i diacrònic del treball remunerat.¹⁵

Si aprofundim en l'EUT i aquelles tasques vinculades amb el treball no remunerat, tal com mostra el gràfic 2, es pot veure un patró en el temps mitjà diari. En totes les activitats les dones utilitzen més temps, exceptuant aquelles vinculades amb les accions participatives i les tasques de jardineria i atenció d'animals. Les majors diferències les podem trobar a l'hora de realitzar les tasques culinàries, on s'engloben totes aquelles relacionades tant amb la preparació dels diversos àpats com l'acció de rentar plats, existint una diferència de 44 minuts. A més, també es mostren grans disparitats en aquelles activitats que tenen a veure amb el manteniment de la llar, és a dir, la neteja i amb d'altres activitats d'organització, així com amb la amb la confecció i preparació de la roba o les compres o serveis.

Així doncs, s'observa com encara hi ha una perpetuació dels rols de gènere a l'hora de repartir aquestes tasques i es tendeixen a fomentar la visió de la dona com a mestressa de casa. En la línia del que expressa la sociòloga Sara Moreno,¹⁶ els homes

11 DURAN i ALONSO, «La flexibilitat de les dones i la rigidesa dels homes en la dedicació al treball domèstic i de cura. Investigació a partir de l'Enquesta d'ús del temps 2010-2011».

12 CARRASQUER, (et. al), «El trabajo reproductivo».

13 BALBO, «La doble presencia».

14 CARRASCO, «La sostenibilidad de la vida humana. ¿Un asunto de mujeres?».

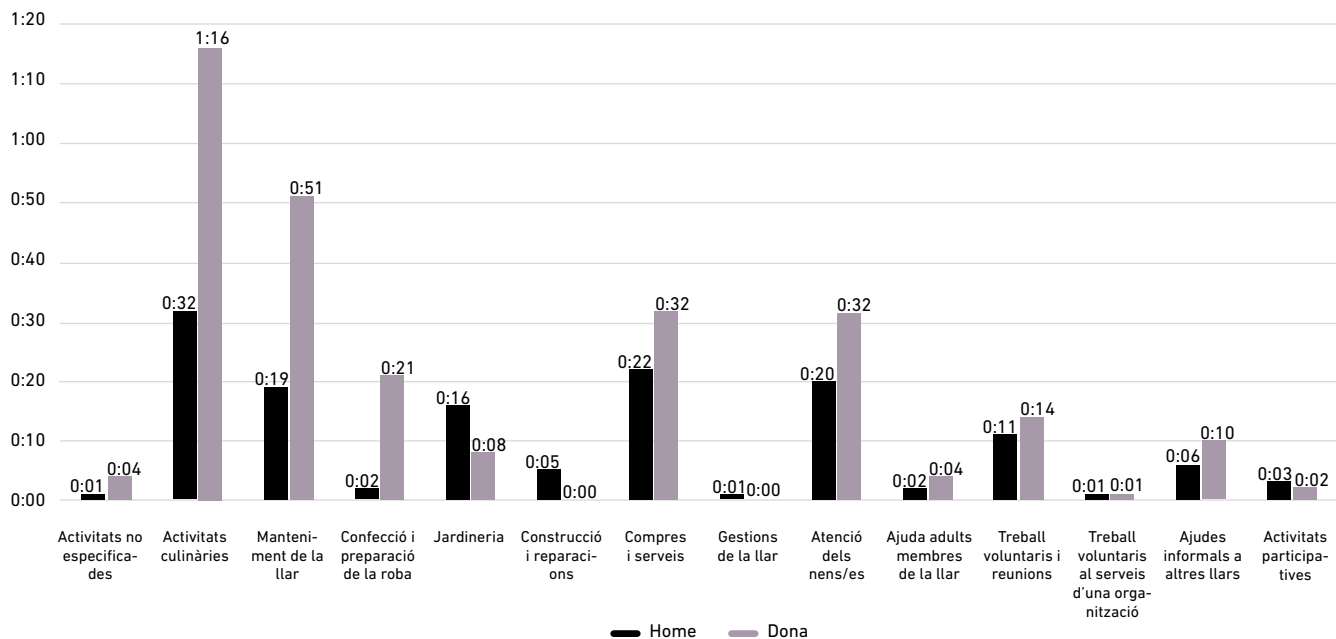
15 TORNS, «Las políticas de tiempo y bienestar cotidiano».

16 MORENO, «Els usos dels temps a Catalunya».

Les tasques que acostumen a fer els homes són puntuals i relacionades amb l'oci de les criatures, mentre les dones entomen les tasques amb menys valor i reconeixement social

Gràfic 2

Temps d'activitats de treball no remunerat a Catalunya, 2011 (mitjana diària en hores i minuts)

Font: Idescat. Enquesta de l'ús del temps, 2011

participen més en aquelles activitats més reconegudes en l'àmbit social i que no requereixen tant sacrifici individual. En aquest sentit, les tasques que acostumen a desenvolupar els homes són puntuals i relacionades amb l'oci de les criatures, mentre les dones entomen les tasques de

la cura de les persones grans, amb menys valor i reconeixement social, i que són tasques continuades i que no poden aplaçar-se, com donar el dinar o acompanyar al lavabo.

Aquesta diferència a l'hora de realitzar tasques també es pot vincular

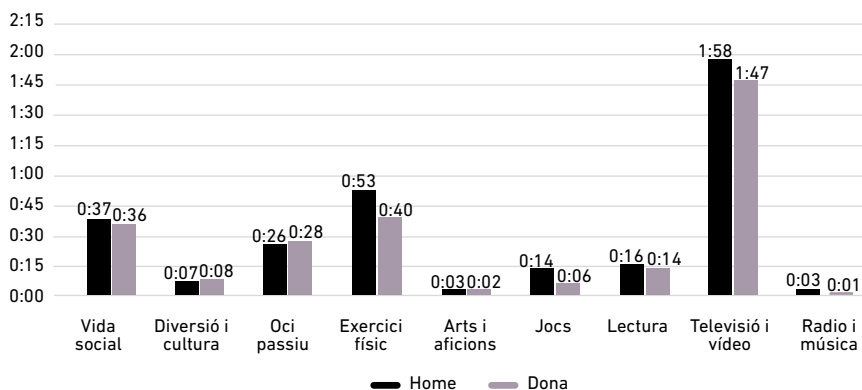
amb el que sosté l'estudi «El trabajo reproductivo»:¹⁷ a les tasques que requereixen més quotidianitat i més rigidesa és on la presència de dones és més significativa. De fet, si s'analitzen les activitats de la llar

17 CARRASQUER (et al.), «El trabajo reproductivo».

Tenint en compte la càrrega total de treball, les dones treballen 50 minuts diaris més que els homes

Gràfic 3

Temps d'activitats de temps lliure per sexe a Catalunya, 2011 (mitjana diària en hores i minuts)

Font: Idescat. Enquesta de l'ús del temps, 2011

i la família i la quotidianitat amb què es realitzen, s'observa que les grans diferències es troben en les tasques de manteniment de la llar, i no tant en aquelles tasques puntuals, de gestió o bé en les tasques de cura.

Més enllà del treball, el temps per altres activitats

Pel que fa al temps dedicat als estudis, voluntariat i al transport no s'observen diferències significatives.

Tot i així, sí que es donen comportaments diferenciats en els mitjans de transport utilitzats, on els homes tendeixen a fer més ús del vehicle privat que les dones i elles tendeixen a anar més a peu o en transport públic per fer recorreguts més propers.¹⁸

Pel que fa al temps dedicat a les aficions i a la vida social, que podria ser entès com temps lliure, hi ha

una gran diferència entre homes i dones, ja que els homes gaudeixen 44 minuts més diaris que les dones d'aquest tipus d'activitats. Així doncs, s'observa com els homes participen més i dediquen més temps a les activitats d'exercici físic. Segons Vicent Borràs, les dones tendeixen a utilitzar més temps lliure en aquelles activitats que són més flexibles o que queden en un segon pla respecte a les altres tasques, en canvi, els homes tendeixen a reservar part del seu temps per a l'oci amb independència de la resta d'activitats que porten a terme.¹⁹

Altres factors que intervenen en el repartiment desigual del temps

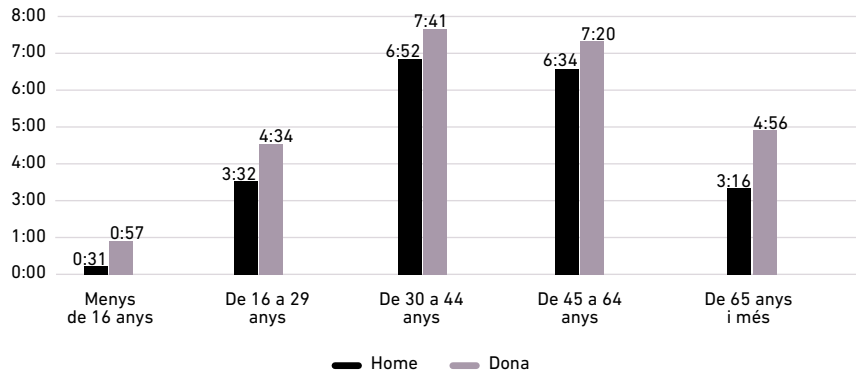
Ni tots els homes ni totes les dones tenen les mateixes opcions a l'hora de decidir en quines activitats inverteixen el seu temps. En la dedicació a les activitats del treball domèstic i de cura, hi ha diverses variables que afecten aquestes decisions i no ho fan de la mateixa manera a homes i dones. Així, mentre les dones veuen

¹⁸ AUTORITAT DEL TRANSPORT METROPOLITÀ, *Enquesta de Mobilitat del Dia Feiner*.

¹⁹ BORRÀS, «Los tiempos y los trabajos de los hombres».

Gràfic 4

Càrrega total del treball per sexe i edat a Catalunya, 2011 (mitjana diària en hores i minuts)

Font: Idescat. Enquesta de l'ús del temps, 2011

variar la seva dedicació a aquestes activitats en funció del moment en el que es troben al cicle de vida, el tipus de llar en el que resideixen i/o el nivell d'estudis o el nivell d'ingressos, l'impacte d'aquestes variables en la dedicació al treball domèstic i de cura pels homes, pot arribar a ser quasi imperceptible.

La primera variable que cal tenir en compte és el cicle vital. No inverteix el temps de la mateixa manera una dona de 18 anys que viu amb els seus pares que una dona de 50 que encara viu amb els seus fills o filles i

els seus pares necessiten ajuda per realitzar les activitats del dia a dia. Entre els homes, la diferència entre les hores que destinen al treball de mercat i al treball domèstic i de cura, varia molt poc al llarg del cicle vital, mentre que entre les dones, els diferents moments del cicle vital tenen un impacte directe amb la presència de les dones al mercat laboral i amb les hores que dediquen a les tasques domèstiques i de cura.²⁰

20 ALONSO i DURAN, «La flexibilitat de les dones i la rigidesa dels homes en la dedicació al treball domèstic i de cura. Investigació a partir de l'Enquesta d'ús del temps 2010-2011».

El gràfic 4, mostra com les dones, per a totes les edats, tenen una major càrrega total del treball, i aquesta augmenta o disminueix depenent el moment vital. Crida l'atenció com les diferències es disparen en el cas de les persones que tenen 65 anys i més, justament quan s'entra en el període de jubilació.

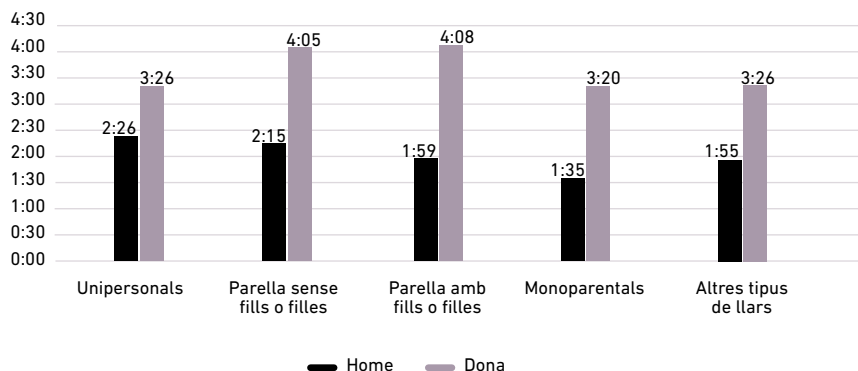
En la variable de l'edat o el cicle de vida també hi influeix de manera molt marcada el tipus de llar. Tal com mostra el gràfic 5, en el cas dels homes, el tipus de llar no modifica de manera significativa la seva dedicació al treball domèstic i de cura, però en el cas de les dones sí que és així. Podria semblar que, per les dones, el salt important pel que fa a dedicació a la llar i a la cura es dona quan viu amb parella i fills o filles, que és quan destina més hores a aquestes activitats, però les dades mostren que el principal salt en hores dedicades a la cura es produeix quan ella passa a viure en parella. A través de les dades de l'Enquesta a la Joventut de Catalunya del 2012, realitzada per la Generalitat de Catalunya, i l'anàlisi realitzat per Moreno,²¹ s'arriba a la

21 MORENO, «Gènere. Una anàlisi de les transi-

Entre els homes la diferència d'hores destinades a treball de mercat i al domèstic i de cura varia molt poc al llarg del cicle vital, mentre que a les dones hi té un impacte directe

Gràfic 5

Temps d'activitats de la llar i la família per tipus de llar i sexe a Catalunya, 2011 (mitjana diària en hores i minuts)

Font: Idescat. Enquesta de l'ús del temps, 2011

conclusió que la majoria de dones de 15 a 34 anys dediquen més de dues hores al dia al treball domèstic, mentre que els homes hi dediquen menys temps. A més, mitjançant les taques que realitzen, els i les joves continuen reproduint els rols de gènere, ja que mentre, per exemple, elles realitzen en major mesura les tasques de neteja i cuina, les reparacions de la llar s'assumeix com a tasca masculina. Pel que fa al treball de cura de les criatures, un 47,5% de les dones joves continuen assumint el rol de princi-

pals cuidadores i només el 7,1% dels homes actua d'aquesta manera.

Un altre factor que intervé en la dedicació de les dones i els homes en el treball domèstic i de cura és el nivell d'estudis i el nivell d'ingressos dels membres principals de la llar. Tal com s'observa al gràfic 6, a major nivell d'estudis, menor dedicació al treball domèstic i de cura en el cas de les dones. En el cas dels homes, cal destacar que la variació entre el temps de treball domèstic i de cura entre els homes sense estudis i els homes amb estudis superiors és

de només 10 segons diaris. Aquesta dada reafirma la hipòtesi que els homes no modifiquen la seva dedicació a aquestes activitats amb independència de quines siguin les seves característiques o condicions de vida. Més enllà d'aquesta afirmació, però, tant per homes com per dones, el nivell d'estudis és un factor que implica una menor dedicació a aquestes activitats.

Altres dades com les presentades per Moreno, a partir de l'Enquesta a la Joventut de Catalunya al 2012,²² apunten que el nivell d'estudis pot ser un factor clau a l'hora d'explicar el temps destinat al treball no remunerat. De fet, per a les dones joves, més nivell educatiu es tradueix en menys hores dedicades a l'àmbit domèstic, en canvi per als homes joves, a més nivell d'estudis més presència en aquestes tasques, tot i que segueix havent-hi diferències en el repartiment total d'aquest tipus de treball.

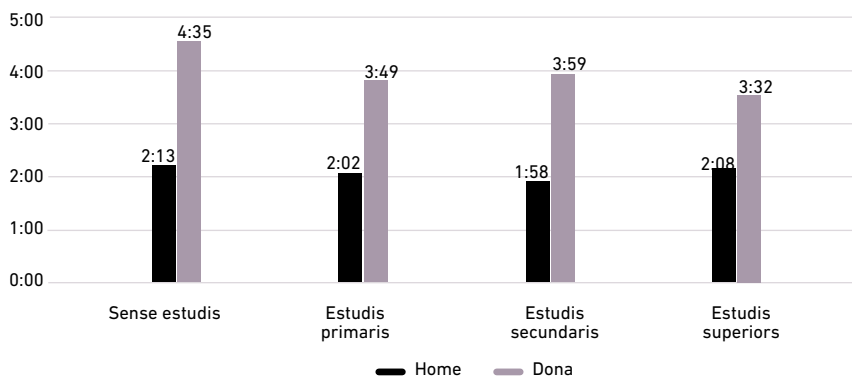
Aquestes dades podrien portar-nos a pensar que l'augment del nivell d'es-

²² MORENO, «Gènere. Una anàlisi de les transicions juvenils des de la perspectiva de gènere».

Les dones acumulen unes pitjors condicions laborals, compten amb una major proporció de contractes parcials i pateixen una bretxa salarial del 23,8%

Gràfic 6

Temps d'activitats de la llar i la família per estudis i sexe a Catalunya, 2011 (mitjana diària en hores i minuts)

Font: Idescat. Enquesta de l'ús del temps, 2011

tudis promou una major sensibilitat per la corresponsabilitat; tanmateix també pot sustentar la hipòtesi que a les llars amb un major nivell d'estudis es pressuposa que es té accés a un nivell més elevat d'ingressos, unes possibilitats econòmiques que sovint es tradueixen amb l'externalització a persones de fora del nucli familiar a canvi d'una prestació econòmica d'aquest tipus de tasques. A les llars amb nivells d'estudis menors es pressuposa que hi ha un nivell d'ingressos més baixos, que impliquen que, en cas d'externalitzar aquest tipus de treballs, es fa

per mitjà de les xarxes informals de solidaritat o per mitjà del suport de la família, materialitzada sovint amb el treball d'una dona.

Les llars que paguen una persona, habitualment una dona, perquè realitzi les tasques de neteja o de cura de la llar, o la cura de criatures o persones grans, acostumen a ser llars on les dones participen activament al mercat laboral formal. Així, es produeix el fenomen de les cadenes globals de cura, on les dones amb possibilitats econòmiques compten amb dones amb

pitjors possibilitats econòmiques que elles per desenvolupar aquest tipus de tasques. Sovint, més enllà del factor «classe social», també intervé la variable «origen», ja que les dones amb més dificultats per accedir al mercat laboral formal són les dones migrades que no disposen de permís de treball i, per tant, aquestes relacions mercantils es donen a l'àmbit de l'economia submergida, on el treball no porta implícits la major part dels drets laborals.²³

Així doncs, es podria pensar que la diferència entre el temps dedicat a llar i família entre homes i dones no s'escurça perquè els homes hi dediquin més temps, o almenys, no en una mesura equivalent al descens del treball domèstic femení, sinó perquè la major part de les tasques no les desenvolupa cap persona del nucli familiar. En aquest sentit, per les dones, el nivell d'estudis i la classe social o l'origen condicionen de manera directa les hores destinades a aquestes tasques, no només a les de la pròpia llar, sinó també al fet d'haver-se de fer càrrec d'aquestes tasques en altres llars.

23 OROZCO, «Diagnostico de la crisis y respuestas desde la economía feminista».

Es tendeix a fer propostes que són pedaços per «fer més fàcil la vida de les dones», sense abordar la qüestió clau de la incorporació dels homes al treball no remunerat

Finalment, cal destacar la relació bidireccional entre la dedicació al treball domèstic i de cura per part de les dones i la dedicació al treball de mercat d'aquestes. Sovint, un dels arguments principals per justificar la menor participació de les dones al mercat de treball —concretada en una major parcialitat, temporalitat, i unes pitjors condicions laborals en general— és que les dones prioritzen la seva dedicació al treball domèstic i de cura per sobre de la seva carrera professional. Els homes, en canvi, no tenen perquè fer aquesta prioritització, ja que disposen de temps per portar a terme tots dos projectes vitals. Aquesta conducta masculina apunta al fet que, segurament les dones tampoc volen escollir entre la família i la carrera professional, però tenen moltes més dificultats per no fer-ho, per l'assumpció de responsabilitats sobre la família que van associades als rols de gènere per les baixes oportunitats que ofereix per elles el mercat de treball formal.

Respostes als usos dels temps desiguals

Tal com s'ha desenvolupat prèviament, els usos desiguals dels temps generen desigualtats entre homes

i dones, per això, per part d'algunes institucions es comença a introduir en l'agenda pública aquesta temàtica amb l'objectiu de trobar-hi una solució. En un inici va existir la tendència a emmarcar el debat sobre els usos del temps sota el prisma del mercat laboral, així doncs les propostes més conegudes en aquest sentit van ser la durada de la jornada laboral i les actuacions que han promogut la flexibilització de l'horari laboral.²⁴ Per exemple, és conegut el model de Finlàndia del 6+6 o les 35 hores a França.²⁵ Malgrat que són iniciatives per repensar els temps, sovint no plantegen canvis reals en la responsabilitat dels treballs, ja que es continuen plantejant des d'una perspectiva androcèntrica.²⁶ Actualment, a Catalunya s'està treballant per portar a terme una reforma horària. Caldrà que les feministes estiguin atentes per tal que aquesta reforma respongui, més enllà de la lògica productivista, a les necessitats de les

dones de repartir de manera equitativa els temps i els treballs.

A la dècada de 1990 van sorgir polítiques de conciliació de la vida laboral i familiar, aquestes però, solien estar pensades únicament per a les dones i com a manera de donar resposta a la càrrega de treball que tendeixen a suportar, sovint han estat propostes encaminades a que les dones tinguessin treballs a temps parcial o bé estiguessin fora del mercat durant un temps per tal de poder criar als fills, però la realitat és que aquestes opcions tenen una forta implicació tant en la capacitat de promoció dins de les empreses, com en les pensions contributives.²⁷ El problema d'aquest enfocament és que individualitza la problemàtica de la manca de temps de les dones, obviat la relació entre el seu problema i l'estructura social de gènere. Així, es tendeix a fer propostes que són pedaços per fer «més fàcil la vida de les dones» sense abordar la qüestió clau de la incorporació dels homes al treball no remunerat i, per tant, la igualtat efectiva en aquest terreny.

²⁴ TORNIS, «Las políticas del tiempo y el bienestar cotidiano».

²⁵ El model del 6+6 proposa la substitució dels llocs de treball de 8 hores diàries per dos llocs de treball de 6 hores diàries.

²⁶ TORNIS (et al), *Las políticas del tiempo: un debate abierto*.

²⁷ TORNIS, «Las políticas del tiempo y el bienestar cotidiano».

Les iniciatives per repensar els temps sovint no plantegen canvis reals en la corresponsabilitat dels treballs, ja que es continuen plantejant des d'una perspectiva androcèntrica

En aquest sentit s'orienta la demanda de permisos de paternitat iguals i intransferibles. Si bé ens trobem en un marc corresponsable, poc a poc, s'han anat desenvolupant els permisos de maternitat i, en els últims temps, els de paternitat, amb la seva ampliació a un mes.

Més enllà d'una lògica productiva o pensada només en les dones, al sud d'Europa van sorgir les polítiques dels temps, les quals tenen per objectiu canviar l'organització temporal en les societats del benestar, tenint en compte els diversos temps de vida i el benestar quotidià, sota una perspectiva de gènere.²⁸ Algunes de les polítiques que s'han tendit a aplicar, segons Teresa Torns,²⁹ són aquelles vinculades amb la ciutat, és a dir, polítiques urbanes que parteixen de l'àmbit local i tenen en compte la vida quotidiana de les persones i la seva diversitat.

Des d'un àmbit comunitari i, a vegades, institucional han sorgit els bancs dels temps. Aquestes

iniciatives ofereixen un intercanvi d'ofertes i demandes, on s'utilitza com a moneda de canvi el temps, fugint de valors monetaris. Tot i que, no representen una transformació de model del temps a escala global, poden ser espais de canvi. En aquest sentit, encara que poden permetre revaloritzar el treball invisible de les dones. Existeix la possibilitat de continuar perpetuant certs biaixos i valorar de manera diferenciada aquelles tasques que són considerades més importants i les que no. ■

28 BORRÀS (et al), «La incorporación de los hombres en la esfera doméstica».

29 TORNOS, «Las políticas del tiempo y el bienestar cotidiano».

■ Bibliografía

ALONSO, Oriol i DURAN, Mireia. *La flexibilitat de les dones i la rigidesa dels homes en la dedicació al treball domèstic i de cura, Investigació a partir de l'Enquesta d'ús del temps 2010-2011*. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials, 2013.

AUTORITAT DEL TRANSPORT METROPOLITÀ. *Enquesta de Mobilitat del Dia Feiner*. Barcelona, 2015.

BALBO, Laura. «La doble presencia.» A BORDERÍAS, Cristina, CARRASCO, Cristina i ALEMANY, Carme. *Las mujeres y el trabajo: rupturas conceptuales*. Barcelona: Icaria, 1994, p. 503-514.

BARBETA-VIÑAS, Marc i CANO, Tomás. «¿Hacia un nuevo modelo de paternidad? Discursos sobre el proceso de implicación paterna en la España urbana». A *Reis*, núm. 159, p. 13-30, 2017.

BORDERÍAS, Cristina. «Tiempos, Trabajos y género, Chapter: Suponiendo ese trabajo lo hace la mujer: organización y valoración de los tiempos de trabajo en la Barcelona de mediados del siglo XIX.» A CARRASCO, Cristina. *Tiempos, trabajos y género*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, 2001, p. 103-128.

BORRÀS, Vicent. «Los tiempos y los trabajos de los hombres». A *Sociología del trabajo*, núm. 73, p. 42-59, 2011.

BORRÀS, Vicent, MORENO, Sara i RECIO, Carolina. «La incorporación de los hombres en la esfera doméstica». A *Sociología del trabajo*, núm. 67, p. 97-126, 2009.

BORRÀS, Vicent, TORNS, Teresa i MORENO, Sara. «Las políticas de conciliación: políticas laborales versus políticas de tiempo». A *Papers*, núm. 83, p. 83-96, 2007.

CARRASCO, Cristina. «La sostenibilidad de la vida humana. ¿Un asunto de mujeres?». A *Mientras Tanto*, núm. 82, p. 43-70, 2001.

CARRASQUER, Pilar (et al). «El trabajo reproductivo». A *Papers*, núm. 55, p. 95-114, 1998.

ELIAS, Norbert. *Sobre el tiempo*. México: Fondo de Cultura Económica, 1989.

IDESCAT. *Enquesta de l'ús del temps: principals resultats*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2012.

LARRAGAÑA, Mertxe. «Contando tiempos y descifrando trabajos en época de crisis». A CARRASCO, Cristina. *Con voz propia: la economía feminista como apuesta teórica y política*. Madrid: La Oveja Roja, 2014, p. 75-97.

MORENO, Sara. «Els usos dels temps a Catalunya». A *Condicions de vida i desigualtats a Catalunya*. Barcelona: Fundació Jaume Boifill — Editorial Mediterrània, 2008.

MORENO, Sara. «Gènere. Una anàlisi de les transicions juvenils des de la perspectiva de gènere.» A SERRACANT, Pau. *Enquesta a la joventut de Catalunya 2012. Volum 2. Les diferents vivències de la joventut*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2013, p. 187-216.

NASH, Mary. «Identidad cultural de género, discurso de la domesticidad y la definición

del trabajo de las mujeres en la España del siglo XIX». A DUBY, George i PERROT, Michelle. *Historia de las mujeres en Occidente*. Madrid: Taurus, 1991, vol. 4, p. 585-598.

OROZCO, Amaia. «Diagnòstic de la crisi i respostes des de la economia feminista». A *Revista de Economía Crítica*, 2010.

PATEMAN, Carole. *El contrato sexual*. Barcelona: Anthropos, 1995.

TORNS, Teresa. «Las políticas de tiempo y el bienestar cotidiano». A *Las familias y sus necesidades y retos en el actual entorno social y economico: respuesta de los poderes públicos*. Vitoria-Gasteiz: Ararteko, 2015, pàg. 271-287.

TORNS, Teresa (et al). *Las políticas del tiempo: un debate abierto*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2006.